

Charo Ferreiro e Inma Pena (coords.) (2005): *Simposio sobre Antonio Couceiro Freijomil. Actas do congreso realizado pola Dirección Xeral de Creación e Difusión Cultural. Santiago de Compostela, o día 13 de maio de 2005*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia.

A Consellería de Cultura e Deporte da Xunta de Galicia vén de editar as actas do "Simposio sobre Antonio Couceiro Freijomil", encontro que tivo lugar en Santiago de Compostela en maio de 2005 con motivo da conmemoración do cincuentenario do pasamento deste relevante e polifacético escritor. O volume reúne un total de sete traballos que abordan varias das facetas que ocuparon o pensamento e o traballo do homenaxeado e que axudan a encadralo no momento cultural e histórico que lle tocou vivir. Sen dúbida, este libro vén consolidar a recuperación da figura de ACF, iniciada en 1988 coa preparación dunha compilación de estudos con ocasión do centenario do seu nacemento¹.

Encabeza o libro un traballo de X. R. Barreiro dedicado á análise e contextualización da principal obra historiográfica de ACF, a *Historia de Puentevedume y su comarca* (1944). Tras unhas interesantes reflexións sobre a complexa definición de "historia local" e da súa aplicación práctica á realidade xeográfica e social de Galicia o autor achega unha descrición dos modelos historiográficos da historia local galega que se viñeron sucedendo dende finais da Idade Media. Unha análise atenta da *Historia de Puentevedume* permítelle afirmar a X. R. Barreiro que a obra se sitúa á marxe da metodoloxía histórica do Seminario de Estudos Galegos, institución a que pertenceu ACF, e que máis ben habería que entendela como "unha historia local moi erudita que se encadra no modelo positivista" (18).

X. A. López Calvo acomete o estudo da biografía de ACF, traballo para o que se vale dos estudos xa publicados sobre o autor, pero que enriquece con novas informacións procedentes de diferentes arquivos. O artigo, en que destaca a riqueza da bibliografía e documentación manexadas, incide especialmente nos elementos que axudan a entender

---

¹ VV. AA. (1990): *Homenaje al polígrafo eumés don Antonio Couceiro Freijomil en el primer centenario de su nacimiento. 1888-1988*. Deputación Provincial da Coruña.

mellor tanto o posicionamento ideolóxico de Couceiro (dedícase un interesante apartado ao estudo da súa controvertida relación co "galeguismo oficial" da época) coma os seus intereses intelectuais, a partir da análise da súa produción editorial.

De especial interese resulta a contribución de M. González González, referida á visión da ortografía galega de ACF. Despois de contextualizar a obra do autor na tradición dos estudos lingüísticos sobre o galego da segunda metade do século XIX e do primeiro terzo do XX, M. González céntrase nos traballos en que Couceiro se ocupa especificamente da ortografía do galego, extraendo da súa análise unha serie de principios que para o autor de Pontedeume debían guiar a ortografía da nosa lingua. O groso do traballo está constituído por unha descrición crítica das propostas de Couceiro para a representación das particularidades do vocalismo e do consonantismo do galego (tratamento do timbre das vogais homógrafas, representación das "vogais longas", uso do grafema <y>, tratamento da gheada e do seseo...) e a introdución de signos auxiliares como o apóstrofo ou o guión. Conclúe o autor do artigo falando do fundamento e da relativa modernidade das propostas de ACF, elaboradas cun desexo de facilitar a súa aprendizaxe, ao que deberon de contribuír, en palabras de M. González, "os coñecementos que tiña da lingua galega do seu tempo, pero tamén de gramática histórica, e sobre todo unha visión da ortografía nada clasista, que debía servir para que calquera persoa puidese escribir en galego sen especiais coñecementos filolóxicos" (55).

Un traballo de J. Beramendi analiza o panorama cultural da Galicia do primeiro terzo do século XX, ou máis ben, o panorama da "alta cultura", cuestión que oportunamente se encarga de aclarar o autor. J. Beramendi dá conta das obras e dos autores máis relevantes do período, facendo fincapé nos avances tanto cuantitativos coma cualitativos producidos nas diferentes parcelas conformadoras desa alta cultura na época analizada. Establece como pano de fondo, para a nosa idea con grande acerto, a conflitividade resultante da coexistencia no territorio galego de dúas altas culturas, unha en castelán e outra en galego. Para o autor, o labor desenvolvido polo rexionalismo e o nacionalismo galegos "conseguiu atraer ás súas posicións unha parte moi importante da *intelligentsia* galega", de modo que "foron poucos os escritores, artistas e pensadores que, permanecendo en Galicia, escaparon á súa influencia ou non militaron abertamente nel". Aínda que isto "non levou a unha asunción socialmente maioritaria da cultura especificamente galega" chégase a facer un balance "relativamente positivo" do período analizado (72).

M. Valcárcel ocúpase do estudo do famoso *Diccionario bio-bibliográfico de escritores* de ACF, publicado en tres volumes entre 1951 e 1954. Nunha primeira parte, entre outras cuestións, aborda os obxectivos que perseguía o seu autor con esta obra, describe os seus resultados, enumera as principais fontes que chegou a manexar, destaca algunhas valoracións de tipo ideolóxico contidas na obra e revisa a recepción crítica de que foi obxecto. Non pasa por alto M. Valcárcel a presenza no *Diccionario* dunha "serie de datos de difícil reflexo noutras obras publicadas na mesma época" (por exemplo a referencia á militancia de Castelao no Partido Galeguista ou a presentación de Alexandre Bóveda como responsable dos traballos preliminares do Estatuto de Autonomía), posibles sen dúbida grazas á "localización política do autor, desde logo allea ao galeguismo oficial e ás correntes de oposición ao franquismo" (81). Nunha segunda parte do artigo M. Valcárcel leva a cabo unha proveitosa descrición crítica dos catálogos de escritores galegos publicados con posterioridade ao *Diccionario* de ACF, ocupándose tamén, de maneira máis esquemática, doutras obras de carácter xeral que contribuíron a fixar ese repertorio de escritores. Finalmente fai unha detallada proposta de estudo da presenza de escritores galegos na prensa, traballo que se considera imprescindible para obter un coñecemento cabal de certos períodos da nosa historia literaria.

A contribución de X. M. Cid Fernández versa sobre o traballo pedagóxico levado a cabo por ACF. Segue a súa actividade dende as primeiras experiencias docentes en Pontedeume ata a súa chegada a Ourense como inspector de ensino en 1918. Esta circunstancia é aproveitada por X. M. Cid para describir o contexto educativo do Ourense que coñeceu Couceiro e para contrapor a súa figura á de Vicente Risco, profesor da Escola Normal e tamén referente no pensamento pedagóxico ourensán. A análise da súa obra de contido educativo (en que destacan os *Factores del desenvolvimiento humano*, publicados en 1934) permítelle a X. M. Cid posicionar a ACF entre a pedagogía tradicional e a renovación que supuxo o Movemento da Escola Nova. Dedicada especial atención no artigo a estudar a defensa que ACF fixo do uso do galego como lingua vehicular na práctica educativa escolar.

Xa por último, R. Esturao destaca a presenza de Pontedeume en diversas parcelas da obra de ACF (no labor xornalístico, na creación poética ou na investigación histórica) e pon de manifesto as influencias ambientais, sociais e históricas dos primeiros anos do autor en aspectos como a súa temperá vocación pedagóxica ou na consideración e interese demostrados polo idioma galego ao longo da súa vida.

Na nosa opinión, este volume de actas aborda con eficacia e rigor o estudo da figura de ACF e da súa variada obra, algo ao que non debe de ser alleo o relevante elenco de investigadores reunidos para levar a cabo o traballo. Cremos, así e todo, que o libro non esgota as posibilidades de estudo que ofrece a figura de Couceiro. Unha exploración detida do seu arquivo persoal conservado no Instituto de Estudos Gallegos Padre Sarmiento, por exemplo, podería sacar á luz algún traballo inédito ou ofrecer novos documentos que viñesen completar (non xa modificar, obviamente) a visión que hoxe temos deste importante escritor. Nesta mesma liña, cremos que a día de hoxe tamén se fai necesaria a recuperación da súa importante produción xornalística, espallada por numerosas publicacións que non sempre resultan de doada consulta.

En definitiva, este novo volume da "Colección de difusión cultural" da Xunta de Galicia resulta imprescindible para quen queira achegarse con certa profundidade á obra e á persoa de ACF, e é de lectura moi recomendable para quen simplemente queira ampliar os seus coñecementos dunha etapa da nosa historia cultural certamente vizosa e interesante.

DAMIÁN SUÁREZ VÁZQUEZ